

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет міжнародних відносин, політології та соціології

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра міжнародних відносин

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: « Роль “Хізбалли” в регіональних конфліктах на Близькому та Середньому Сході (1982-2018) »

«Role of “Hezbollah” in regional conflicts in the Middle East (1982-2018)»

Виконав: студент

денної форми навчання

спеціальності 291 – «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії

(шифр і назва напрямку підготовки або спеціальності)

Єрмаков Антон Геннадійович

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Керівник к.політ. н., доц. Захарченко А.М.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали, підпис)

Рецензент к.політ. н., доц. Вакарчук К.В.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ ___ від _____ 2018р.

Захищено на засіданні ЕК № 3

протокол № ___ від _____ 2018 р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

Брусиловська О.І.

(підпис)

О.І.

(підпис)

Брусиловська

Одеса – 2018

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження.....	7
Розділ 2. Еволюція «Хізбалли» на початковому етапі її існування.....	22
Розділ 3. Міжнародна діяльність «Хізбалли».....	45
Розділ 4. Реакція «Хізбалли» на події «Арабської весни» і Сирійська криза.....	44
Висновки	55
Список використаних джерел.....	72

ВСТУП

Темою цієї дипломної роботи є «"Хізбалла" в регіональних конфліктах на Близькому та Середньому Сході (1982-2018)».

Актуальність даної роботи обумовлена недостатнім розкриттям цієї проблеми вітчизняними вченими. У сучасній українській науковій думці якщо «Хізбалла» і вивчається, то вона розглядається або як об'єкт міжнародних відносин, або в рамках одного окремо взятого конфлікту. У даній роботі ця організація буде розглядатися як суб'єкт.

«Хізбалла» також є унікальним актором у сучасних міжнародних відносинах завдяки своєму невизначеному статусу. Хоча дану організацію не можна назвати ані суто терористичною, ані суто політичною, ані тільки народним опором, «Хізбалла» впливає на сучасні міжнародні відносини в регіоні.

На даний момент «Хізбалла» є найбільшою арабською шіїтською воєнізованою організацією, яка активно веде свою діяльність як у рамках регіону, так і за його межами. Особливу увагу варто приділити глобальним діям «Хізбалли», оскільки українськими вченими роль цієї організації у глобальних терористичних операціях, світовому наркотрафіку та інших нелегальних операціях не була досліджена взагалі.

На сьогодні громадянська війна в Сирії є однією з ключових подій у регіоні Близького Сходу, «Хізбалла» бере участь у даному конфлікті на стороні Башара Асада. Результат цього протистояння вплине як на глобальне розташування сил у регіоні, так і на ситуацію всередині Лівану.

Метою даної роботи є комплексний аналіз еволюції «Хізбалли» як актора Міжнародних відносин крізь призму конфліктів, в яких вона бере участь.

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі завдання:

- 1) дослідити діяльність «Хізбалли» на початковому етапі її існування;

- 2) дати характеристику діяльності організації на глобальному рівні;
- 3) вивчити реакцію «Хізбалли» на події «Арабської весни»;
- 4) проаналізувати, чи є «Хізбалла» раціональним актором міжнародних відносин;
- 5) показати еволюцію «Хізбалли» в рамках мінливої системи регіональних відносин на Близькому Сході;
- 6) дати прогностичну оцінку наслідкам утягнутості «Хізбалли» в громадянську війну в Сирії.

Об'єктом даного дослідження є регіональні та міжнародні конфлікти 1982-2018 рр. Предметом даного дослідження є роль «Хізбалли» в регіональних і міжнародних конфліктах 1982-2018 рр.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період з 1982 р. по 2018 р. Нижня хронологічна рамка обумовлена виникненням «Хізбалли» на півдні Лівану в 1982 р. Верхня хронологічна рамка пов'язана з багаторічною сирійською кризою, в якій «Хізбалла» дотепер бере активну участь.

При написанні даної роботи були використані такі методи дослідження: системний підхід і кейс-стаді (case study).

Системний підхід дозволив представити комплексне бачення середовища, в якому відбуваються конфлікти за участю «Хізбалли». Також він допоміг визначити співвідношення впливу на неї глобалізаційних чинників. Завдяки системному підходу акторність «Хізбалли» була вивчена на всіх трьох рівнях – локальному, регіональному і глобальному. Були визначені елементи системи і розібрана її структура. Так само було вивчене середовище системи, в якій існує «Хізбалла», і зовнішні чинники, які впливають на поведінку даної організації в конфліктах.

Метод кейс-стаді був використаний при аналізі окремих конфліктів, особливо він був корисний при вивченні Другої Ліванської війни 2006 р. Пояснювальна стратегія кейс-стаді допомогла здійснити пошук причин і факторів, що вплинули як на початок конфлікту, так і на його результат.

Наукова новизна даного дослідження полягає в тому, що вперше був проведений комплексний аналіз еволюції «Хізбалли» крізь призму конфліктів, в яких вона бере участь; удосконалено результати системного підходу щодо глобальної діяльності організації; набуло подальшого розвитку визначення чинників впливу на формування зовнішньої політики «Хізбалли» на Близькому Сході.

Дана дослідницька робота пройшла апробацію, а результати роботи за темою «Війна Ізраїлю та «Хізбалли» 2006 року: регіональний та міжнародний аспекти» були надруковані у томі 23 випуску 2 (31) фахового журналу «Вісник Одеського національного університету. Соціологія та політичні науки» у 2018 році.

Дипломна робота складається зі вступу, чотирьох основних розділів, висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження» висвітлюються теоретичні та методологічні основи роботи. У першому підрозділі дається характеристика основної теоретичної бази дослідження, пояснюється доцільність застосування теорії неореалізму до даної теми. У другому підрозділі дається характеристика наукової розробки проблеми в працях вітчизняних і зарубіжних політологів. У третьому підрозділі характеризується науковий апарат дослідження. У четвертому підрозділі характеризується джерельна база дослідження.

У другому розділі «Еволюція "Хізбалли" на початковому етапі її існування» дається характеристика причин і умов еволюції «Хізбалли» в рамках тодішньої (сконцентрованої навколо арабо-ізраїльського конфлікту) близькосхідної системи МВ. Окремо було вивчено причини та наслідки Другої Ліванської війни 2006 р.

У третьому розділі «Міжнародна діяльність "Хізбалли"» висвітлюється глобальна діяльність організації. Зокрема досліджується терористична діяльність «Хізбалли» на світовому рівні, дається

характеристика залученості організації в глобальний наркотрафік та іншу злочинну діяльність.

У четвертому розділі «Реакція "Хізбалли" на події "Арабської весни" і Сирійська криза» дається аналіз реакції організації на кожне окремо взяте повстання. Також пояснюється відмінна від інших реакція на Сирійську кризу. Аналізуються причини і діяльність «Хізбалли» в даному конфлікті, також дається прогностична оцінка наслідків утягнутості «Хізбалли» в громадянську війну в Сирії.

ВИСНОВКИ

«Хізбалла» сформувалася в рамках близькосхідної системи міжнародних відносин, у центрі якої був арабо-ізраїльський конфлікт. Вторгнення Ізраїлю до Південного Лівану, в якому проживають в основному шиїти, і його подальша окупація стали, по суті, «raison d'être» для «Хізбалли». Саме боротьба з Ізраїлем в даний період є причиною існування цієї організації. Також цей період відмінний тим, що всі конфлікти, які веде «Хізбалла», є асиметричними, що характерно для протистояння слабкого актора з більш сильним.

Варто відзначити, що взаємозв'язок існування «Хізбалли» і боротьби з Ізраїлем обумовлений зовсім не ідеологічними причинами, а цілком раціональними. По-перше, підтримка конфлікту гарантує «Хізбаллі» внутрішню підтримку населення і водночас збільшення кількості рекрутів, готових вступити в її лави, що означає збільшення її сили (power). З іншого боку, це посилює її безпеку у себе в тилу. По-друге, конфлікт з Ізраїлем надає «Хізбаллі» необхідну їй політичну підтримку Сирії (війська якої, по суті, контролювали Ліван до 2005 р.), що також збільшує її безпеку. Варто відзначити, що саме під впливом САР «Хізбалла» не була роззброєна після Таїфських угод. Сирійська Арабська Республіка в даному випадку отримує важіль тиску на Ізраїль у питанні повернення Голанських висот. Також САР надає «Хізбаллі» життєво необхідний коридор для отримання військової допомоги з Ірану – це теж збільшує її міць. По-третє, підтримка конфлікту означає фінансову і військову допомогу від Ірану, для якого підтримка боротьби шиїтської організації є частиною «доктрини експорту ісламської революції».

Виходячи з вищесказаного, можна відзначити, що на даному етапі «Хізбаллі» як раціональному актору вигідно підтримувати конфлікт на півдні Лівану і не допускати мирного врегулювання. Отже, саме з початку близькосхідного мирного процесу «Хізбалла» активізує свої операції в

Південному Лівані, що призводить до ізраїльських операцій у відповідь («Відплата» – 1993 р. і «Грона гніву» – 1996 р.). Це ускладнює примирення сторін.

У період між виведенням ізраїльських військ із Південного Лівану і Другою Ліванською війною «Хізбалла» формується вже як повноцінний актор близькосхідної системи МВ. Цьому, насамперед, сприяє Іран, який після усунення Іраку з регіональної арени в 2003 році підсилює свій вплив у регіоні та допомагає все більше нарощувати військову міць «Хізбаллі». Виведення військ із Південного Лівану не позбавило «Хізбаллу» сенсу існування, а лише посилило її позиції. Оскільки «Хізбалла» є раціональним актором, була знайдена нова причина для продовження конфлікту – а саме територія ферм Шебаа.

Варто зазначити, що «Хізбаллі» вигідний млявоплинний конфлікт, тому що він не забирає у неї багато ресурсів і не ставить під загрозу її існування. З іншого боку, «Хізбалла» нарощує свою силу не для повномасштабної наступальної операції, оскільки, будучи раціональним актором, вона усвідомлює, що не зможе виграти такий конфлікт з Ізраїлем, а для гарантії власної безпеки. Це сприймалося Ізраїлем як загроза, що призвело до так званої. «Дилеми безпеки» і стало причиною Другої Ліванської війни.

Ведучи асиметричну війну, «Хізбалла» хоч і не змогла перемогти у воєнному плані, однак політична і стратегічна перемога дісталася «Партії Аллаха». Оскільки міжнародні відносини на Близькому Сході все ще сконцентровані навколо арабо-ізраїльського конфлікту, «Хізбалла» покращує свій статус і вплив у всьому арабському і мусульманському світі. Надалі в період з 2006 по 2011 рр. «Хізбалла» зміцнює свої позиції всередині країни і підтримує млявоплинний конфлікт у Південному Лівані.

Говорячи про глобальну діяльність «Хізбалли», варто відзначити, що участь організації в наркотрафіку, контрабанді та іншій незаконній діяльності, передусім, є засобом, а не метою організації. Завдяки даній

діяльності «Хізбалла» диверсифікує своє фінансування, що збільшує її силу. Що стосується участі «Хізбалли» у глобальній терористичній діяльності, то це також є засобом досягнення політичних цілей її або Ірану (від допомоги якого залежить її сила).

У 2011 р. з приходом «Арабської весни» відбувається переломний момент у близькосхідній системі МВ. Арабо-ізраїльський конфлікт відходить на другий план, а в центрі системи стає боротьба за регіональне лідерство між Іраном і Королівством Саудівська Аравія. Саме реакція на події «Арабської весни» починає формувати основні вузли протиріч і основних акторів даної системи. Характерною рисою даної системи є наростаюче «сунітсько-шіїтське протистояння», хоча це і є більше ідеологічною ширмою в боротьбі за регіональне лідерство.

«Хізбалла» підтримала революції в Тунісі, Єгипті, Ємені, Лівії та Бахреїні. По-перше, це обумовлено ворожим ставленням цих режимів до «Хізбалли», тому підтримка революцій означала ослаблення потенційних супротивників. По-друге, підтримка даних революцій збігалася із зовнішньополітичним вектором Ірану, який є життєво необхідним союзником і джерелом сили «Хізбалли». По-третє, підтримка покращувала імідж організації в усьому арабському світі.

У разі ж сирійського повстання «Хізбалла» знову показала себе як раціональний актор. Вона підтримала режим, оскільки його повалення було б, по суті, екзистенційною загрозою для організації. По-перше, зміна режиму на сунітську більшість означала б те, що «Хізбалла» опинилася у ворожому оточенні з усіх боків, що збільшує загрозу існування організації. По-друге, в разі зміни режиму життєво важливий коридор для доставки військової та фінансової допомоги з Ірану був би перекритий. По-третє, хоч «Хізбалла» і не потребує на даному етапі політичної підтримки САР, зміна влади в Сирії може призвести до політичної підтримки опозиції організації всередині країни, що можна сприймати як загрозу безпеці організації. Зважаючи на перераховані вище фактори, «Хізбалла» є

глибоко втягнутою в Сирійську кризу. Можна дати прогностичну оцінку, що «Хізбалла» і надалі буде всіма своїми силами намагатися утримати при владі Асада.

На тлі участі «Хізбалли» в громадянській війні в Сирії можна простежити зміну близькосхідної системи МВ. Притому, що союзники організації залишилися всі ті ж самі, до списку ворогів додалися радикальні сунітські організації (ІД, Фронт Ан-Нусра тощо). Ба більше, до списку потенційних супротивників у 2016 році додалася ЛАД, яка визнала «Хізбаллу» терористичною організацією. Варто зазначити, що на даний момент «Партія Аллаха» має більше бойових зіткнень із супротивниками із «сунітського блоку», ніж з Ізраїлем. Ми можемо спостерігати встановлення нової близькосхідної системи МВ, у якій «сунітсько-шіїтське» протистояння є системоутворювальним фактором.

Виходячи з вищесказаного, можна дати прогностичну оцінку, що оскільки «Хізбалла» продовжує нарощувати свою силу (power), це призводить до нової безпекової дилеми. Однак, беручи до уваги те, що близькосхідна система МВ змінилася, реагувати повномасштабно на даний виклик буде вже не Ізраїль, як це було раніше (і як припускають багато політологів зараз), а «сунітський блок». Отже, наступний конфлікт, скоріш за все, буде відбуватися всередині Лівану за сирійським сценарієм, тобто «Хізбалла» буде протистояти внутрішній опозиції, яку підтримуватимуть сунітські держави, особливо КСА.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахмедов В.М. Ливанская «Хезболла» как “центр силы” на Ближнем Востоке” / В.М. Ахмедов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lib.csu.ru/ER/ER_SPSAS/fulltexts/IiEnBV_2001_11-33.pdf
2. Бакун Л. Южный Ливан: после того, как ушел последний солдат / Л. Бакун // Азия и Африка сегодня – 2000. – № 12. С. 36 – 42.
3. Балмасов С.С. «Хизбалла» как инструмент военно-политического давления Ирана / С.С. Балмасов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iimes.ru/?p=25957>
4. Волович А.А. Ливан и Сирия после Харири: испытание на прочность / А.А. Волович // Ближний Восток и современность. - № 25. – 2005. - С. 273 – 308.
5. Голуб В. Роль Ірану у врегулюванні сирійського конфлікту / В'ячеслав Голуб // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Міжнародні відносини». – 2013. Вип. 3. – С. 182 – 191.
6. Джасім А. Маукиф аль-муджтамаа ад-дувалій мін аль-харб ісраїлій аля хізб алла (Позиція міжнародної спільноти щодо ізраїльської війни з «Хізбаллою») / Алі Джасім [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iasj.net/iasj?func=fulltext&aId=9482> (араб. мовою).
7. Дурі Г. Іран, хізб алла, хамас уаль джигад аль-алямій: мукарабат ассасийа джадида изаа аль-мутагаййірат аль-істратиджійя філь шаркіль-аусат / Гаулід Дурі (Іран, «Хізбалла», «ХАМАС» та глобальний джихад: нові ключові підходи до стратегічних змін на Близькому Сході) // Bahith. - Vol. 8, N. 33 - 2011. - P. 99-104 (араб. мовою).

8. Захарченко А.М. Суміжні напрями мирного врегулювання близькосхідного конфлікту / А.М. Захарченко // Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України: Монографія / Рада нац. Безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки; Відп. Редактор Б. О. Парахонський. – К.: ПЦ «Фоліант», 2008. - С. 220 - 226.
9. Ктиторова Е.М. Ливано-израильская война 2006 г. ее истоки и последствия / Е.М. Ктиторова // Вестник РГГУ. Серия «Политология. История. Международные отношения. Зарубежное регионоведение. Востоковедение». - 2009. - № 13. - С. 152-160
10. Купрейчук В.Ю. Вплив лівансько-ізраїльської війни 2006 року на міжнародні відносини близькосхідного регіону / В.Ю. Купрейчук // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2013. - Вип. 117(2). - С. 48-54.
11. Месамед В.И. Иран-Израиль: от партнерства к конфликту / В.И. Месамед - М.: Институт Ближнего Востока, 2009. - 376 с.
12. Морозов В.М., Хачирова А.Б. Компаративный анализ акторности ХАМАС и Хизбаллы и перспективы их встраивания в мировой политической порядок/ В.М. Морозов, А.Б. Хачирова // Сравнительная политика. - 2018. - № 2. - С. 105-113.
13. Резолюция СБ ООН 1559 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://undocs.org/ru/S/RES/1559\(2004\)](https://undocs.org/ru/S/RES/1559(2004))
14. Резолюция СБ ООН 1701 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://undocs.org/ru/S/RES/1701\(2006\)](https://undocs.org/ru/S/RES/1701(2006))
15. Резолюция СБ ООН 425 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://undocs.org/ru/S/RES/426\(1978\)](https://undocs.org/ru/S/RES/426(1978))
16. Савичева Е.М. Роль и место «Хизбаллы» в ливанском треке ближневосточного урегулирования / Е.М. Савичева // Вестник Челябинского государственного университета. - 2010. - № 18 - С. 133–138.

17. Салех В. Сакафа аль-мукаама фі фікрі хізб алла аль-любнаній уа асауга фі ас-сараа маа кійані аль-ісраїлій: діраса тахлілійа (Культура опору в думці ліванської Хізбалли та її вплив на конфлікт із ізраїльським утворенням: аналітичне дослідження) / Вісам Салех // <https://www.iasj.net/iasj?func=fulltext&aId=95482> (араб. мовою).
18. Скороход Ю.С. Проблема юга Ливана / Ю.С. Скороход // Близний Восток и современность. - 2002. - № 13. - С. 120 - 136.
19. Скороход Ю.С. Рада Безпеки ООН та конфлікт 2006 року на Півдні Лівану / Ю.С. Скороход // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2011. - Вип. 96(1). - С. 18-26.
20. Ханін В. Деньги для террора: Иран и «Хизбалла» в Латинской Америке / В. Ханін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iimes.ru/?p=38544>
21. Шевченко И.С. Ливанская «Хизбаллах» и ее роль на ближнем Востоке / И.С. Шевченко // Востокведный сборник. - 2002. - С.337 – 353.
22. Щегловин Ю.Б. О поставках Ираном оружия для «Хизбаллы» / Ю.Б. Щегловин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iimes.ru/?p=36213>
23. Щегловин Ю.Б. Об аресте в США агентов разведслужбы «Хизбаллы» / Ю.Б. Щегловин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iimes.ru/?p=35725>
24. Эпштейн А. Война, выигранная Ираном / Алек Эпштейн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iimes.ru/?p=4845>
25. Эпштейн А. Израильская война против «Хезболлы» / Алек Эпштейн М.: Институт Ближнего Востока, 2007. – 204 с.
26. Якимова Е.А. Израиль, Иран и подземные ракетные заводы для «Хизбаллы» / Е.А. Якимова [Електронний ресурс]. – <http://www.iimes.ru/?p=36328>

27. Abbott P.K. Terrorist Threat in the Tri-Border Area: Myth or Reality? / Philip K. Abbott [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://smallwarsjournal.com/documents/abbott.pdf>
28. Alagha. J. Hizbullah's DNA and the Arab Spring / J. Alagha – India: Kalpana Shukla KW Publishers Pvt Ltd, 2013. – 402 p.
29. Alagha. J. Hizbullah's Identity Construction / J. Alagha – Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011. – 314 p.
30. An Open Letter The Hizballah Program [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://web.archive.org/web/20060821215729/http://www.ict.org.il/Articles/Hiz_letter.htm
31. Arab League brands Hezbollah 'terror' group // Al Arabiya [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://english.alarabiya.net/en/2016/03/11/Arab-League-declares-Lebanon-s-Hezbollah-terror-group.html>
32. Azani E. Hezbollah the Story of the Party of God / Azani E. - New York: Palgrave Mcmillan, 2011. 293 p.
33. Berti B. The Syrian civil war and its consequences for "Hezbollah" / Benedetta Berti [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.fpri.org/article/2015/12/the-syrian-civil-war-and-its-consequences-for-hezbollah/>
34. Blanford. N. Warriors of God: Inside Hezbollah's thirty-year struggle against Israel / N. Blanford - New York: Random House, 2011. – 544p.
35. Вуман D. Another war in Lebanon? / Daniel Вуман [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/09/07/another-war-in-lebanon/>
36. Вуман D. Hezbollah's Dilemma / Daniel Вуман [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2005-04-13/hezbollahs-dilemma>

37. Byman D. Saab B.Y. Hezbollah in a Time of Transition / Daniel Byman, Bilal Y. Saab [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.brookings.edu/research/hezbollah-in-a-time-of-transition/>
38. Byman D. Saab B.Y. Hezbollah Hesitates? The Group's Uncertain Transformation / Daniel Byman, Bilal Y. Saab [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.foreignaffairs.com/articles/israel/2015-01-21/hezbollah-hesitates>
39. Cammett M. Hezbollah in Latin America – Implications for U.S. Homeland Security / Melani Cammett [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://homeland.house.gov/files/Testimony%20Cammett.pdf>
40. Dionigi F. Hezbollah's New and Old Wars: From Ideological Struggle to Fight for Survival? / Filippo Dionigi [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.iai.it/sites/default/files/Op-Med_21.pdf
41. Fanusie Y. J., Entz A. Hezbollah Financial Assessment / Yaya J. Fanusie, Alex Entz [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://s3.us-east-2.amazonaws.com/defenddemocracy/uploads/documents/CSIF_TFBB_Hezbollah.pdf
42. Fatal Strikes. Israel's Indiscriminate Attacks Against Civilians in Lebanon, 2006 // Human Rights Watch [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.hrw.org/report/2006/08/02/fatal-strikes/israels-indiscriminate-attacks-against-civilians-lebanon>
43. Gaub F. The role of Hezbollah in post-conflict Lebanon / Florence Gaub [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/433719/EXPO-AFET_NT\(2013\)433719_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/433719/EXPO-AFET_NT(2013)433719_EN.pdf)
44. Gleis J.L., Berti B. Hezbollah and Hamas: A Comparative Study / J.L. Gleis, B. Berti – Baltimore: The John Hopkins University Press, 2012. – 264p.

45. Hajjar S.G. Hizballah: terrorism, national liberation, or menace? / Sami G. Hajjar [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.globalsecurity.org/security/library/report/2002/ssi_hajjar.pdf
46. Hezbollah Media Relations, February 21, 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.english.alahednews.com.lb/essaydetails.php?eid=13488&cid=416#.VSIy1lxZhfg>
47. Hezbollah Media Relations, January 15, 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.english.alahednews.com.lb/essaydetails.php?eid=13179&cid=416#.VSIxvFxZhfg>
48. Hezbollah Media Relations, March 18, 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.english.alahednews.com.lb/essaydetails.php?eid=13686&cid=416#.VSKFklxZhfg>
49. Hussein R. Hezbollah and the Axis of Refusal: Hamas, Iran and Syria / Rola El Hussein // *Third World Quarterly* – 2010. - Vol. 31, N. 5 P. 803 – 811.
50. Karmon E. Hezbollah America Latina: Strange Group or Real Threat? / Ely Karmon [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://isds.co.il/imageBank/pdf/Hezbollah%20America%20Latina%20-%20Strange%20Group%20or%20Real%20Threat.pdf>
51. Kerr M. How Powerful is Hezbollah? Local, Regional and Global Implications / Michael Kerr [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Meetings/Meeting%20Transcripts/301013Hezbollah.pdf>
52. Khatib L. Hezbollah's ascent and descent / Lina Khatib // *Turkish policy quarterly* - 2015. – Vol.14, N 1. P. 105 – 111.

53. Khatib L., Matar D., Alshaer A. The Hizbullah phenomenon: politics and communication / Lina Khatib, Dina Matar, Atef Alshaer - London: Hurst and Company. 2014. 214pp.
54. Lebanon-Israel: The "July war" from a Human Rights Perspective // Nouveaux Droits de l'Homme" in partnership with "L'Association Libanaise pour l'Education et la Formation" [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://alefliban.org/wp-content/uploads/2018/02/2006-Report-The-July-War-from-a-Human-Rights-Perspective.pdf>
55. Levitt M. Hezbollah: The Global Footprint of Lebanon's Party of God / Matthew Levitt - Washington D.C.: Georgetown University Press, 2013. – 371p.
56. Levitt M. 'Hezbollah Finances: Funding the Party of God / Matthew Levitt [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/hezbollah-finances-funding-the-party-of-god>
57. Levitt M. Hezbollah's Syrian Quagmire / Matthew Levitt [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/opeds/Levitt20140911-PRISM.pdf>
58. Love J.B. Hezbollah: Social Services as a Source of Power / James B. Love – Florida: the JSOU Press Hurlburt Field, 2010. - 50p.
59. Mack A. (1975). Why big nations lose small wars: The politics of asymmetric conflict / Andrew Mack // World Politics – Vol. 27, N 2. – 1975. - P. 175 - 200.
60. Mearsheimer J.J. The tragedy of great power politics / J.J. Mearsheimer [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://samuelbhfauredotcom.files.wordpress.com/2015/10/s2-mearsheimer-2001.pdf>
61. Merritt I.A. How has the Syrian civil war affected Hezbollah, and what should the U.S. do? / Ian A. Merritt [Электронный ресурс]. – Режим

- доступу: <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2016/04/01/how-has-the-syrian-civil-war-affected-hezbollah-and-what-should-the-u-s-do/>
62. Morgenthau H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* / Hans Morgenthau - New York: McGraw-Hill, 1993. - 419 p. 13с.
63. Nasrallah, speech delivered April 30, 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.youtube.com/watch?v=uJLudowK_Vk
64. Noriega R.F., Cárdenas J. R., *The Mounting Hezbollah Threat in Latin America* / Roger F. Noriega, José R. Cárdenas [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://tonyrivera.net/wp-content/uploads/2015/08/The-Mounting-Hezbollah-Threat-in-Latin-America.pdf>
65. Norton A. *Hezbollah. A short history* / Augustus Norton – Princeton: N.J: Princeton University Press, 2014. – 248p.
66. Official English summary of the Winograd panel's report on the 2006 Israel-Hezbollah fighting [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://online.wsj.com/public/resources/documents/winogradreport-04302007.pdf>
67. Report of the Commission of Inquiry on Lebanon pursuant to Human Rights Council resolution S-2/1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.securitycouncilreport.org/wp-content/uploads/Lebanon%20A%20HRC%203%202.pdf>
68. Sayyed Nasrallah on the Ceremony for Consolidation with the Arab Peoples on March 19, 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.numaindarehbar.com.pk/view_video.php?%20viewkey=8674f898cc7add8841a3&page=1&viewtype=&category=
69. Speech Delivered By Hezbollah Secretary General Sayyed Hassan Nasrallah During The Solidarity Rally With Egypt That Was Held In Ghobairy Municipality Square – Jnah, February 7, 2011 [Электронный

ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.youtube.com/watch?v=erMJWhSMFbM>

70. The speech delivered by Hizbullah Secretary General Sayyed Hassan Nasrallah on the Resistance and Liberation Day on May 25th, 2011, May 25, 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.almanar.com.lb/english/adetails.php?fromval=3&cid=33&frid=23&seccatid=14&eid=17623>

71. The Taif Agreement [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
https://www.un.int/lebanon/sites/www.un.int/files/Lebanon/the_tauf_agreement_english_version_.pdf

72. Waltz K. Theory of International Politics / Kenneth Waltz - N.Y.: McGraw Hill, 1979. - 251p.